

zogeheten *locutie*, de pragmatische functie van de mededeling, de *illocutie*, en het verwachte effect van de mededeling, de *perlocutie*.

In de pragmatiek worden verschillende *directe* (o.a. een begroeting, verzoek, bevel, vraag, belofte, waarschuwing, verontschuldiging) en *indirecte handelingen* onderscheiden, waarbij bijvoorbeeld een bevel in de vorm van een vraag wordt geformuleerd. Als uitgangspunt voor zijn theorie van taalhandelingen heeft Austin de *performatieve zinnen* genomen. Daaronder vallen uitspraken die een speciale functie vervullen doordat ze worden uitgesproken op het juiste moment en door de juiste persoon in een bepaalde functie. Zo kan een rechter door de uitspraak: "Ik veroordeel u tot een vrijheidsstraf van tien jaar" een vonnis vellen en deze uitspraak is niet alleen een begeleiding van een andere handeling. Performatieve zinnen vormen voor Austin een bijzondere categorie van zinnen die niet alleen gebruikt worden om informatie te geven zoals bij mededelingen (*constatieve zinnen*), maar om iets tot stand te brengen door een bepaalde zin uit te spreken. Bij dit soort zinnen kan ook niet nagegaan worden of de taalhandeling wel of niet waar is, zoals dit wel het geval is bij *constatieve handelingen*. Juridische performatieve zinnen worden beschouwd als de meest directe en probleemloze voorbeelden van performatieve uitspraken.

De opvolger van Austin, die zijn theorie van taalhandelingen verder heeft ontwikkeld, was John Searle. Searle verdeelde de taalhandelingen in de volgende groepen: *representatieve handelingen* (mededeling), *directieve handelingen* (bevel), *commissieve handelingen* (belofte), *declaratieve handelingen* (oordeel vellen), *expressieve handelingen* (uitdrukken van gevoel). In de context van de juridische communicatie zal ik me in deze bijdrage vooral met de *directieve* en *commissieve* taalhandelingen bezighouden, zoals gebruikt in Nederlandse contracten en legislatieve teksten.

2.1. Directieve taalhandelingen

Een *directieve* taalhandeling is een illocutionaire handeling waarbij de spreker het gedrag van de luisteraar probeert te beïnvloeden. Zo kunnen we stellen dat in wetsteksten en contracten regels zijn geformuleerd met als doel het ordenen van tussenpersoonlijke relaties. Wetgevende organen oefenen hun bevoegdheid op burgers uit en een partij in een contract (verkoper, werkgever, leverancier) beoogt een bepaald gedrag van de andere partij (koper, werknemer, opdrachtgever) en andersom. De graad waarmee de spreker de luisteraar tot handelen wil aanzetten, kan nogal variëren. Een *directieve taalhandeling* kan worden uitgevoerd met of zonder expliciete *directieve kracht* ("directive force", Trosborg 1995:34). Om de impact van een uitgesproken *directieve opdracht* af te zwakken kan de spreker op fatsoensstrategieën leunen. Aan de hand van de volgende tabel die op een schema van Trosborg voor het Engels (Trosborg 1995:35) steunt, zien we verschillende mogelijke graden van *directieve* taalhandelingen.

I. Verzoeken zonder expliciete illocutionaire werking		
1. Hints (zacht) (sterk)		Ik moet op het station zijn met een half uur. Mijn fiets is kapot. Heb je je fiets vandaag nodig?
II. Conventionele indirecte verzoeken: spreker gebaseerd		Zou je me je fiets kunnen uitlenen? Wil je me je fiets uitlenen? Mag ik je fiets lenen? Wat als ik je fiets zou lenen?
2. Bevoegdheid		
Will om iets te doen		
Toestemming		
Suggestieve formule		
III. Conventionele indirecte verzoeken: luisteraar gebaseerd		Ik zou graag je fiets willen lenen. Ik wil je fiets lenen.
4. Uitdrukking van wens		
5. Uitdrukking van verlangen en behoefte		
IV. Verzoeken met expliciete illocutionaire werking		
6. Uitdrukking van verplichting		Je moet me je fiets uitlenen. Ik zou je willen vragen/verzoeken me je fiets uit te lenen. Ik vraag/verzoek je me je fiets uit te lenen. Leen me je fiets uit! Je fiets (afgebleeft).
7. Performatieven (verzacht) (niet-verzacht)		
8. Imperatieven		
9. Elliptische uitdrukkingen		

De hierboven gegeven voorbeelden zijn op gesproken en geschreven standaard Nederlands taalgebruik gebaseerd. In de hiërarchie worden vier graden van *directieve* taalhandelingen onderscheiden. De afzonderlijke strategieën vertonen een stijgende tendens van *directheid* in de richting van de luisteraar. De spreker's bedoeling is om een fiets te lenen.

2.2. Commissieve taalhandelingen

Een *commissieve* taalhandeling is volgens Austin (1962) een uitspraak waarmee de spreker zich tot een bepaalde actie verbindt. Zulke taalhandelingen bevatten meestal een van de volgende werkwoorden: *beloven*, *garanderen*, *zweren*, *toezeggen*, *waarborgen*, *zich verbinden* of vergelijkbare werkwoorden. Ook bij deze categorie zijn er diverse graden te onderscheiden van het 'zich tot een bepaalde actie verbinden'. De inhoud van de *commissieve* taalhandeling is altijd op een actie door de spreker in de toekomst gericht. Een dergelijke verbintenis van de